

давно ліквідованого державного органу «Державна служба інтелектуальної власності» на «Міністерство економічного розвитку і торгівлі України», яке є правонаступником Державної служби, та виконує всі її завдання та функції [3].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чомахашвілі О.Ш. Правовий статус патентного повіреного / О.Ш. чомахашвілі // вісник НТУУ «КПІ». Політологія. соціологія. Права. – 2017. – № 3/4(35/36). – с. 359 .
2. Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених): затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 1997 року [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/938-97-%D0%BF>.
3. Порядок атестації представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених): затверджено наказом Міністром освіти і науки України від 25 липня 2006 року [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-06> .

Кучерявенко Вікторія Сергіївна,

магістр права

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Фасій Б.В.

ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ В РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ ТА СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Зміст понять «честь» та «гідність» в різні історичні періоди людства трактувався неодноманітно. Основними факторами, які впливали на трансформацію розуміння даних понять – моральний стан суспільства, стан основоположних моральних якостей останнього.

У Стародавньому Римі поняття гідності та честі співвимірялися з повагою до особистості та мали суто матеріальну підставу – багатство, майно, худоба. Майно, яке можна було порахувати, було свого роду мірою моральних якостей, відкритою книгою, яку можна «прочитати». Закономірно, що раби у Стародавньому Римі, будучи людьми, не вважалися не лише суб'єктами права, а й носіями таких людських якостей як гідність та честь [1, с.40].

Честь громадянина, будучи немайновим благом посідала вагоме місце серед об'єктів охорони. У разі завдання образи страждала особистість людини, знижувався рівень поваги до неї з боку інших людей.

Підставою виникнення зобов'язання із образи був окремий приватний делікт *injuria* (образа, недозволена дія) [2, с. 70]. Образа трактувалась досить широко, зміст даного поняття зводився до приниження честі та іншого порушення конкретного права внаслідок прояву неповаги до чужої особи [3, с. 260-261].

Згідно положень Законів XII таблиць *injuria* (образа) охоплювала зазіхання на особу, мала своє вираження в трьох формах: *membrum ruptum* – пошкодженні частини тіла; *os fractum* – нанесені тяжкий тілесних ушкоджень; *injuria* – нанесенні побоїв без поранень, нанесенні принизливих ударів.

З часом даний делікт набув належного розвитку, із зазіхань на тілесну недоторканість *injuria* отримав досить широке застосування та перетворився в делікт суть якого полягала у будь-якому посяганні на особистість взагалі. Власне, було виокремлено наступні види посягань: *convincium adversus mores* (нападки, що суперечать добрим моральним устоям, до яких відносились лайки, погрози чи публічне приниження); *libellum famosum* (складання пасквілів); *adtemptata pudicitia* (принижена цнота – напади чи грубе поводження з жінками знатних родин, а також малолітніми будь-якої статі); *ne quid infamandi causa fiat* (хай не буде дій, що порочать – охоплював будь-які випадки моральної шкоди, що пов'язано з посяганнями на честь та гідність). Вчинення окреслених вище дій в незручний час (в день), в незручному місці (публічно), проти особливо визначних особистостей та дій, які характеризувались особливою тяжкістю підпадали під категорію *injuria atrox* (тяжка образа) [4, с. 46-47]

Система покарання також відозмінювалась в ході розвитку римського права. Згідно положень Законів XII таблиць відповідальність за завдану шкоду мала переважно штрафний характер, лише за посягання на особу, яке мало свій прояв в *membrum ruptum* (пошкодженні частини тіла, каліцтві) покарання зводилося до реалізації принципу «таліону» [2, с. 70]. Сума штрафу відпочатку була твердо установленою, що обумовлено відсутністю різниці між окремими видами поранення та особистими образами [5, с. 126-128]. Однак з розвитком римського права такий підхід був підданий зміні, право визначення розміру відшкодування за завдану образу надавалось потерпілому. Якщо визначена потерпілим сума була справедливою суд присуджував визначену потерпілим суму. У випадках коли з урахуванням суспільного становища сторін позову, обставин завдання образи суд визначав, що розмір суми є не справедливим суд наділявся правом зменшити розмір штрафу. У випадку коли підставою для подання позову ставало завдання жорсткої образи, оцінка претора була обов'язковою. Нормативно оцінка

претора не була обов'язковою для суду, останній наділявся правом змінювати розмір штрафу визначеного претором, однак фактично в більшості випадків суд не реалізовував дане право в силу авторитетності претора [6, с. 369-370]. Подальший розвиток нормативного регулювання (видання закону *lex Cornelia de injuriis*) обумовив перенесення деяких видів *injuria* (удари, побої, насильне вторгнення в будинок) в площину кримінального переслідування. Право вибору між *actio injuriarum aestimatoria* та *delictum publicum* (кримінальним переслідуванням) надавалось потерпілій особі.

Становлення механізму захисту на українських теренах здійснювалося протягом значного періоду часу та пройшло шлях від визнання посягання на честь та гідність особи вираженого у фізичній формі (тілесне ушкодження) до посягання у словесній формі (образливі висловлювання, «урікання», «безчестя» («непригоже слово»), «пасквіль», «наклеп», «поширення недостовірної інформації, які призвели до порушення немайнових прав»), шлях змін поглядів на міру відповідальності осіб за окреслені вище дії.

Сьогодні честь та гідність визначаються найвищою соціальною цінністю (стаття 3 Конституції України). Згідно положень статті 68 Основного Закону кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Посягання на окреслені немайнові блага обумовлює виникнення правовідносин з їх захисту в площині цивільного судочинства.

Якщо за часів римського права підставою для виникнення останніх був окремий приватний делікт *injuria*, який мав прояв в трьох формах, зокрема в формі дії, письмової образи та образи словом і якщо для останніх двох форм достатнім був факт завдання шкоди немайновим благам особи, то наразі додатковим фактом, який обумовлює виникнення розглядуваних правовідносин є факт поширення відомостей, які не відповідають дійсності або викладені неправдиво [4, с. 95-96]. Відсутність останнього факту, обумовлює відсутність права на захист.

Чинне законодавство передбачає як позасудовий, так і судовий захист порушених прав. Позасудовий захист здебільш реалізується у випадках, коли недостовірна інформація була поширена друкованим засобом масової інформації (далі – ЗМІ) та здійснюється шляхом безпосереднього звернення до редакції із вимогою про опублікування спростування поширених відомостей, що не відповідають дійсності або принижують їх честь та гідність (стаття 37 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»).

Судовий захист обумовлює подання позову. На відмінно від римського права сучасне цивільне право України не встановлює строки позовної

давності на вимоги, що впливають із порушення честі та гідності особи (немайнових благ), за винятком вимоги відносно спростування недостовірної інформації, поміщеної у ЗМІ. Згідно пункту 2 частини 2 статті 258 ЦК України до даної вимоги застосовується спеціальна, скорочена позовна давність в один рік.

Чинне законодавство передбачає загальні способи захисту честі та гідності (частина 2 статті 16 ЦК України), а також інші способи відповідно до змісту права, способу його поширення та наслідків, що спричинило це порушення. До ряду останніх відноситься, спростування недостовірної інформації, право на відповідь (стаття 277 ЦК України), заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (стаття 278 ЦК України).

Способами захисту в даній категорії справ можуть бути і вимоги про відшкодування збитків та моральної шкоди, заподіяної порушенням честі та гідності особи. Вимога про відшкодування моральної шкоди може бути заявлена самостійно, якщо, наприклад, редакція ЗМІ в добровільному порядку опублікувала спростування, яке задовольняє позивача.

На законодавчому рівні визначено також підстави звільнення від відповідальності за поширення недостовірної інформації. Згідно положень частини 2 статті 302 ЦК України, якщо поширена інформація була отримана з офіційних джерел, особа, яка її поширила здійснила посилення на джерело інформації, однак достовірність даної інформації згодом піддана сумніву, така особа не несе відповідальності в разі її спростування. У статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» визначено підстави звільнення ЗМІ від обов'язку щодо відшкодування збитків та моральної шкоди. У той же час, в силу того, що спростування поширеної недостовірної інформації не відноситься до способів цивільно-правової відповідальності, адже не носить компенсаційного та майнового характеру на ЗМІ може бути покладено обов'язок опублікувати спростування.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що нормативне регулювання захисту честі та гідності, як немайнових благ знайшло своє відображення ще за часів існування римської держави, незважаючи на певне обширне трактування делікту *injuria* дані положення слугували достатньою основою для захисту права на честь та його відновлення за фактом посягання. В ході історичного розвитку суспільства нормативне регулювання відносин із захисту розглядуваних немайнових благ розвивалось відповідно до уявлень про моральні засади, відповідно до загальних засад функціонування суспільства, з урахуванням історично сформованого нормативного надбання. Сучасний стан законодавства про захист честі, гідності не можна вважати

досконалим, оскільки не враховуються сучасні простори функціонування інформації, не враховується ІТ-простір, що обумовлює необхідність подальших наукових досліджень, внесення відповідних законодавчих змін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жданенко С.Б. Правовий захист честі й гідності: історія та сучасність. Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. Темат. вип.: Філософія. Харків : НТУ «ХПІ». – 2012. – № 43 (949). – С. 39-46.
2. Гринько С.Д. Зобов'язання, що виникають внаслідок завдання шкоди особі за правом Стародавнього Риму. Університетські наукові записки: Часопис ХУУП. – 2014. – №2. – С.69-78
3. Барон Ю. Система римского гражданского права / пер. с нем. Петражицкого Л. 3-е изд. – С.-Петербург: Издания Н. К. Мартынова, 1910. – Книга IV: Общественное право. – 272 с.
4. Стефанчук Р.О. Захист честі, гідності та репутації в цивільному праві. Хмельницький ін-т регіонального управління та права. – К. : Науковий світ, 2001. – 306 с.
5. Гусаков А. Г. Деликты и договоры, как источники обязательств в системе гражданского права Древнего Рима. – М.: Унив. Тип. –1896. – 246 с.
6. Дадынський Ф. Институции Гая, текст и перевод с введением и примечаниями. – Варшава: Типография К. Ковалевского, 1892. – 508 с.

Негара Олена Віталіївна,

*студентка 3 курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – к.ю.н., доцент Адаховська Н. С.*

СУБРОГАЦІЯ ЯК ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ КОМПЕНСАЦІЇ ВИТРАТ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ ТА РІЗНОВИД ЗАМІНИ КРЕДИТОРА У ЗОБОВ'ЯЗАННІ

Для належного захисту прав та законних інтересів приватних осіб у цивільних правовідносинах особливе значення має компенсація витрат, скільки однією з основних функцій цивільного права є компенсаційна. При цьому, можуть виникати проблеми з практичним застосуванням механізмів здійснення такої компенсації. Дуже часто неправильно визначають характер спірних правовідносин. Судова практика також свідчить про неоднозначність тлумачення положень, пов'язаних із суброгацією та суміжними інститутами. Суброгацію як один із способів відшкодування шкоди на доктринальному